

Quarterly Journal of Fiscal and Economic Policies

Winter 2024, Vol. 12, No. 48, PP. 7-47

Presenting a Privatization Model for State-Owned Enterprises with an Emphasis on Financial and Non-Financial Factors (a Case Study of Iran)

Hojjat Ghasemi

PhD Candidate, Department of Accounting, Marand Branch, Islamic Azad University, Marand, Iran

Akbar Kanani*

Assistant Professor, Department of Accounting, Marand Branch, Islamic Azad University, Marand, Iran

Ebrahim Navidi Abbaspoor

Assistant Professor, Department of Accounting, Marand Branch, Islamic Azad University, Marand, Iran

Heidar Mohammadzadeh Saltahe

Associate Professor, Department of Accounting, Marand Branch, Islamic Azad University, Marand, Iran

Received: 04/11/2024

Accepted: 26/02/2025

Abstract:

Objectives: Given significant issues such as globalization, the creation of a competitive environment, and government downsizing, the need for privatization feasibility studies in our country has become increasingly evident. Previous studies have primarily focused on the efficiency and economic aspects of privatization. This research aims to examine the financial and non-financial criteria and factors influencing privatization to propose an optimal privatization model based on these criteria.

Methodology: This study employs the Delphi method and Interpretive Structural Modeling (ISM), utilizing purposive, explanatory, and exploratory approaches to determine privatization patterns with an emphasis on financial and non-financial factors. Data collection involved a combination of previous studies and information gathered through the Delphi technique from managers and policymakers in privatization organizations.

Findings: Six key criteria for privatization were identified: economic factors, financial and accounting criteria, political factors, private sector development, government performance, and cultural and public dimensions. A hierarchical approach was used to create a tree structure, evaluate options based on criteria, and assess the criteria based on the objective function. The Expert Choice software was then utilized for prioritization and the development of an optimal model.

Conclusion: Based on theoretical studies and data collected from privatization organization experts, the results from pairwise comparison questionnaires indicate that political factors rank highest among privatization components with a score of 0.226, requiring the most attention from experts. Economic factors (0.202) rank second, followed by cultural and public dimensions (0.191), financial and accounting criteria (0.171), private sector development (0.119), and finally, government performance (0.084) in the prioritization of privatization components with an emphasis on financial and non-financial factors. The consistency ratio of 0.007 falls within the acceptable range.

Interpretive Structural Modeling (ISM) results, combined with reanalyzing the study's findings, introduced a three-tier model for privatization components. Political factors were positioned at the highest level, followed by economic factors, financial and accounting criteria, and private sector development in the second level. Government performance and cultural and public dimensions were categorized in the third level. The distinction between ISM and hierarchical analysis is that ISM seeks to develop an optimal model, whereas hierarchical analysis focuses on determining the priority of each criterion. These findings have the potential to influence decision-making in the private sector, and prioritizing financial and non-financial privatization components could lead to shifts in current decision-making approaches for privatization.

JEL Classification: H11, H19, C58, H5

Keywords: Privatization, Non-Financial Factors, Financial Factors, Privatization Components.

1* Corresponding Author, Email: Akbarkanani2000@yahoo.com

ارائه الگوی خصوصی‌سازی بتنگاه‌های دولتی با تأکید بر عوامل مالی و غیر مالی (مطالعه موردی ایران)

حجت قاسمی

دانشجوی دکتری، گروه حسابداری، واحد مرند، دانشگاه آزاد اسلامی، مرند، ایران

Hojjatgasemi.acc@gmail.com

اکبر کنعانی

استادیار، گروه حسابداری، واحد مرند، دانشگاه آزاد اسلامی، مرند، ایران (نویسنده مسئول)

Akbarkanani2000@yahoo.com

ابراهیم نوبدی عباسپور

استادیار، گروه حسابداری، واحد مرند، دانشگاه آزاد اسلامی، مرند، ایران

ebrahim.navidi@marandiau.ac.ir

حیدر محمدزاده سالطه

دانشیار، گروه حسابداری، واحد مرند، دانشگاه آزاد اسلامی، مرند، ایران

salteh2008@gmail.com

اهداف: نظر به مسائل مهمی مانند جهانی شدن و ایجاد محیط رقابتی و کوچک‌سازی دولت‌ها، در کشور ما نیز بیش از بیش نیاز به مقوله خصوصی‌سازی، نیاز به مطالعه امکان‌سنجی است. بررسی هایی که در این مورد صورت گرفته بیشتر به جنبه‌های کارآفرینی و اقتصادی مستلزم پرداخته‌اند. در این پژوهش سعی شده است تا معیارها و عوامل مالی و غیر مالی تأثیرگذار بر خصوصی‌سازی بررسی شوند تا یک مدل بهینه از خصوصی‌سازی با توجه به معیارها و عوامل مالی و غیر مالی ارائه شود. روش شناسی: این پژوهش با استفاده از روش دلخی و مدل‌سازی تفسیری ساختاری، از روش‌های هدفمند، تبیینی و اکتشافی برای تعیین الگوهای خصوصی‌سازی با تأکید بر معیارها و عوامل مالی و غیر مالی استفاده کرده است. گردآوری داده‌های این پژوهش، ترکیبی از مطالعات قبلی و داده‌های بهست آمده از تکنیک دلخی از مدیران و سیاست‌گذاران سازمان‌های خصوصی سازی بود. پافکه‌های شش عبارت به عنوان مؤلفه‌های خصوصی‌سازی شامل عوامل اقتصادی، معیارهای مالی و حسابداری، عوامل سیاسی، ارتقای بخش خصوصی، عملکرد دولت و ابعاد فرهنگی و عمومی شناسایی شد. یک رویکرد سلسه‌مراتی برای ایجاد یک ساختار درختی، ارزیابی گزینه‌ها بر اساس معیارها و ارزیابی معیارها بر اساس تابع هدف استفاده شد. سپس از نرم افزار Expert Choice برای اولویت‌بندی و ارائه مدلی بهینه در این زمینه استفاده شد. نتیجه گیری: بر اساس بررسی‌های مبانی نظری و داده‌های جمع آوری شده از کارشناسان سازمان خصوصی‌سازی و پس از بررسی‌های انتظام شده بر روی پرسنل مقایسه‌های روزی جهانی مورد بررسی، نتایج نشان می‌دهد که عوامل سیاسی با مقدار ۰.۲۶۶ در رتبه سوم، معیارهای مالی و حسابداری با ارزش ۰.۱۷۱ در رتبه چهارم، ارتقای بخش خصوصی با ارزش ۰.۲۰۷ در رتبه دوم، ابعاد فرهنگی و عمومی با ارزش ۰.۱۹۱ در رتبه سوم، معیارهای نیازمند توجه بیشتر کارشناسان است، در رتبه‌های بعدی عوامل اقتصادی با ارزش ۰.۲۰۲ در رتبه دو، ابعاد فرهنگی و عمومی با ارزش ۰.۰۸۴ در رتبه ششم اولویت‌بندی مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیر مالی قرار گرفته‌اند. هیچ‌ین نرخ سازگاری ۰.۰۰۷ در محدوده قابل قرار دارد. با توجه به اولویت‌بندی مؤلفه‌های خصوصی‌سازی در زمینه مؤلفه‌های خصوصی‌سازی در مدلی با سطح به عنوان الگوی مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر معیارها و عوامل مالی و غیر مالی معرفی می‌شود. بر این اساس عوامل سیاسی در بالاترین سطح و عوامل اقتصادی، معیارهای مالی و حسابداری و ارتقای بخش خصوصی در سطح دوم و عملکرد دولت و ابعاد فرهنگی و عمومی در رتبه سوم سطح الگوی مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیر مالی قرار گرفتند، دلیل این ثابت است نسبت تحلیل سلسه‌مراتی رامی توان در آن جستجو کرد که مدل تحلیل ساختاری تفسیری به دنبال الگوی بهینه یک موضوع است و تحلیل سلسه‌مراتی به دنبال تعین اولویت هر یک از معیارها است. این نتایج پتاصلی تأثیرگذار بر تصمیم گیری‌ها در بخش خصوصی را دارد و برای نجات بخش خصوصی از ناکارآمدی، اولویت‌بندی مؤلفه‌های مالی و غیر مالی خصوصی‌سازی می‌تواند منجر به تغییر در شیوه‌های تصمیم گیری فعلی مدیران برای بخش خصوصی‌سازی شود.

طبقه‌بندی JEL: H11, H19, C58, H5

واژگان کلیدی: خصوصی‌سازی، عوامل غیر مالی، عوامل مالی، مؤلفه‌های خصوصی‌سازی.

* تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۱۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۰۸

۱. مقدمه

با توجه به فعالیت‌های اقتصادی مثبت و اشربخش دولت‌ها در دهه ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ به تدریج با گسترش دامنه فعالیت‌ها به دلیل مشکلاتی نظر بوروکراسی شدید، ضعف سیستم مدیریتی، فقدان سیستم مناسب ارزیابی و حسابرسی، فقدان انگیزه کاری، تعدد در اهداف، استفاده نامطلوب از انحصارات، حمایت‌های غیر کارا و ... طی دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰، عدم کارایی بر فعالیت‌های اقتصادی دولت‌ها حاکم شد و موجب عدم موفقیت آن‌ها در تحقق اهداف گردید (زاره نژاد و همکاران، ۱۳۹۲). این مشکلات باعث شد اکثر دولت‌ها طی دو سه دهه اخیر ابتدا تلاش نمایند از طریق انجام اصلاحاتی از قبیل حذف حمایت شرکت‌ها از رقابت داخلی و خارجی، از بین بردن امکان دستیابی شرکت‌ها به تمهیلات اعتباری ارزان و ایجاد موانع بودجه‌ای سخت، حذف اهداف غیرتجاری شرکت‌ها، ایجاد استقلال در مدیریت و اداره شرکت‌ها، کاهش تعرفه‌های گمرکی و بازرگانی، استفاده از مکانیزم‌های ارزیابی عملکرد برای حسابدهی مدیران و بدون انتقال هیچ گونه مالکیت و مدیریتی، به افزایش کارایی در فعالیت‌های اقتصادی بنگاه‌های دولتی پردازند (فیاض و همکاران، ۱۳۹۶). نتایج حاصل از اصلاحات مذکور در اکثر قریب به اتفاق کشورها رضایت‌بخش نبود، زیرا در تشکیلات بوروکراسی دولتی، افزایش کارایی، تضمین استقلال مدیریت و به کارگیری انضباط مالی حاکم بر بازار کاری دشوار است (مالکی، ۱۴۰۱). درنتیجه، گرایش به سوی مکانیزم خودسامان بخش بازار و انجام سیاست‌های آزادسازی، مقررات زدایی و خصوصی‌سازی همراه با واگذاری مالکیت و مدیریت به عنوان راهبردهایی عقلایی در جهت مقابله با مسائل و مشکلات اقتصادی و افزایش کارایی به طور وسیعی مورد حمایت دولت‌ها قرار گرفت (مهری زاده رستم و همکاران، ۱۴۰۰). در ایران نیز اولین برنامه توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی موضوع واگذاری فعالیت‌های اقتصادی دولت به بخش خصوصی در قالب سیاست خصوصی‌سازی مطرح و زمینه‌های اجرایی آن تصویب شد. از آن زمان تاکنون موفقیت سیاست خصوصی‌سازی و اجرای آن به یکی از پیچیده‌ترین دغدغه‌های اقتصادی مسئولین و مدیران تبدیل شده و مباحث زیادی را به دنبال داشته است (مهری و همکاران، ۱۴۰۲). طی دهه‌های گذشته

دولت‌ها برای دستیابی به اهداف توسعه‌ای و حداکثر کردن رفاه اجتماعی، شرکت‌های دولتی متعددی را ایجاد کرده‌اند. لیکن بروز نتایج نامطلوب اقتصادی-مالی شرکت‌های مزبور طی سال‌های اخیر، نبود توجیه فنی-اقتصادی و مالی برای دخالت دولت در برخی از فرآیندهای تولیدی و محدودیت‌های مالی-اقتصادی دولت برای اداره و تصدی فعالیت‌ها، اجرای سیاست خصوصی‌سازی در بخش شرکت‌های دولتی را اجتناب ناپذیر ساخته است. همچنین حجم بالای دولت در اقتصاد، حضور شرکت‌های دولتی در فعالیت‌های غیرضروری اقتصادی، رقابت‌پذیری پایین اقتصاد در سطح ملی و بین‌المللی، عدم توسعه بخش خصوصی فعال در حوزه‌های سرمایه‌گذاری، ضعف بازار سرمایه برای توسعه بخش خصوصی، عدم توزیع مناسب منابع و فرصت‌ها بین بخش دولتی و غیردولتی، بعد از پایان جنگ تحملی سبب عدم کارایی دولت گردیده بود. لذا واگذاری فعالیت‌های اقتصادی به بخش خصوصی و کناره‌گیری دولت از فعالیت‌های اقتصادی به عنوان یکی از راه حل‌های قابل تصور برای رفع مشکلات اقتصادی و افزایش رشد مطرح گردید. در ایران خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی به ویژه از اواخر دهه ۱۳۷۰ و پس از تصویب قانون سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی در سال ۱۳۸۴ آغاز شد. هدف از این برنامه‌ها کاهش نقش دولت در اقتصاد، افزایش کارایی بنگاه‌ها، جذب سرمایه‌گذاری خصوصی و خارجی و درنهایت توسعه رقابت در بخش‌های مختلف اقتصادی کشور بود. برای خصوصی‌سازی موفق و مؤثر بنگاه‌های دولتی در ایران ملزم به ارائه برنامه‌ریزی دقیق است. برنامه‌ریزی برای خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی در ایران یک فرایند پیچیده و بلندمدت است که نیازمند توجه به جنبه‌ها و معیارهای مالی و غیرمالی است و عدم توجه به این معیارها می‌تواند عدم موفقیت یا شکست در خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی را به همراه داشته باشد. از این رو در این پژوهش سعی شده است تا برای ارائه یک الگوی خصوصی‌سازی، معیارها و عوامل مالی و غیرمالی تأثیرگذار بر خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی بررسی شوند.

۲. مبانی نظری پژوهش

خصوصی‌سازی بخشی از فرایندهای اقتصادی است که به منظور کاهش تصدی‌گری دولت و انتقال مالکیت بنگاه‌های دولتی به بخش خصوصی صورت می‌گیرد. این فرایند در جهت افزایش بهره‌وری و کارایی در بخش دولتی، افزایش رقابت و کاهش بار مالی دولت انجام می‌شود. اما برای اجرای مؤثر خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی نیازمند یک استراتژی جامع و به دقت طراحی شده است. در این پژوهش، مراحل و استراتژی‌های کلیدی در اجرای خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی شامل معیارهای مالی و غیرمالی مورد بررسی قرار گرفته‌اند که در ادامه به توضیح آن‌ها پرداخته می‌شود.

معیارهای مالی

خصوصی‌سازی به عنوان یک فرایند اقتصادی مهم می‌تواند به بهبود کارایی و افزایش بازدهی بنگاه‌ها منجر شود. اما برای دستیابی به نتایج مطلوب، لازم است که معیارهای مالی مشخص و معتبر برای ارزیابی و اجرای برنامه‌های خصوصی‌سازی مورد توجه قرار گیرند. شناخت این معیارها به سیاست‌گذاران و مدیران کمک می‌کند تا برنامه‌های موفق‌تری را طراحی و اجرا کنند. روش‌های متعددی بر ارزیابی ابعاد مالی وجود دارد که به طور کلی می‌توان آن‌ها را به دو دسته مدل‌های مالی و حسابداری و مدل‌های اقتصادی تقسیم کرد:

معیارهای حسابداری

معیارهای حسابداری ارزیابی ابعاد مالی بر صورت سود و زیان و ترازنامه تأکید دارند؛ بدین معنی که یک جریان خروجی وجه نقد می‌تواند به عنوان هزینه در صورت سود و زیان و یا به عنوان یک دارایی سرمایه‌ای در ترازنامه منعکس شود که درنتیجه آن ارائه صورت سود و زیان و ترازنامه متفاوت ناشی از به کار گیری رویه‌های مختلف است. نسبت بازده حقوق صاحبان سهام، بازده دارایی‌ها و سود هر سهم از جمله معیارهای ابعاد مالی حسابداری به شمار می‌روند (آل نوری فروشانی، ۱۴۰۱).

حاصل سیستم اطلاعات حسابداری، گزارش‌های مالی است که سود گزارش شده در آن‌ها از اهمیت زیادی برای استفاده کنندگان برخوردار است. سرمایه‌گذاران با اتکا به سود حسابداری، ابعاد مالی شرکت را ارزیابی کرده و پیش‌بینی‌های خود را بر آن اساس انجام می‌دهند. مدیران نیز از سود برای برنامه‌ریزی آینده شرکت استفاده می‌کنند. در مدل حسابداری، ارزیابی عملکرد، ارزش شرکت از حاصل ضرب دو عدد به دست می‌آید؛ عدد اول، سود شرکت و عدد دوم، ضریب تبدیل سود به ارزش است. همان‌طور که پیش از این نیز بیان شد در مدل‌های حسابداری ارزیابی عملکرد، ارزش یک شرکت، تابعی از معیارهای مختلفی نظیر سود، سود هر سهم، نرخ رشد سود، بازده حقوق صاحبان سهام، بازده سرمایه‌گذار، جریان نقدی آزاد و سود تقسیمی است (سلیمی بنماران، ۱۴۰۱).

در دهه‌های آخر قرن بیست میلادی در بسیاری از واحدهای تجاری ارزیابی ابعاد مدیران و تنظیم طرح‌های پاداشی به تغییرات سود حسابداری و سود هر سهم وابسته بوده است، همچنین از سایر مقیاس‌های حسابداری نیز در این رابطه استفاده شده است. این مقیاس‌ها در سیر تکوین و تکامل خود از بازدهی حقوق صاحبان سهام و بازدهی خالص دارایی‌ها و یا بازدهی سرمایه‌گذاری‌ها استفاده نموده‌اند (سلیمی بنماران، ۱۴۰۱).

معیارهای اقتصادی

در پاسخ به انتقادات وارد به معیارهای ابعاد حسابداری، معیارهای ابعاد اقتصادی ظهرور یافتند. برخی از مهم‌ترین این معیارها ازجمله ارزش افزوده اقتصادی، ارزش افزوده بازار و سود باقیمانده است (رنستگار و اسکندر پور، ۱۴۰۱).

همان‌طور که در بخش مربوط به مدل‌های حسابداری ارزیابی ابعاد مالی نیز بیان شد علیرغم کاربردهای مختلف سود حسابداری، برخی معتقد بودند که سود حسابداری معیار مناسبی برای ارزیابی ابعاد مالی شرکت نیست؛ برای مثال، با استفاده از هر یک از روش‌های مختلف ارزیابی، اندازه گیری و شناسایی موجودی کالا، مخارج پژوهش و توسعه و استهلاک دارایی‌های ثابت، مبلغ سود نیز متفاوت خواهد بود در حالی که این تفاوت به دلیل نحوه عملکرد نیست؛ بلکه به دلیل

استفاده از روش‌های مختلف حسابداری است. معرفی معیارهای اقتصادی ارزیابی عملکرد، نتیجه تلاش پژوهشگران برای رفع نارسایی‌های مدل‌های مبتنی بر اعداد حسابداری است (فروغی مازندرانی و شاهوردیانی، ۱۴۰۲). در مدل‌های اقتصادی، ارزش شرکت، تابعی از قدرت سودآوری، اولویت‌های موجود، سرمایه‌گذاری‌های بالقوه و مابه التفاوت نرخ بازده و هزینه سرمایه شرکت است. در بین مقاهم متعدد، معیارهای اندازه‌گیری سود باقیمانده که در سال‌های اخیر طرح شده است، استفاده از ارزش‌های دفتری و ارزش‌های بازار در تعیین هزینه سرمایه تفاوت چشمگیری بین نتایج حاصل از آن‌ها را موجب شده است. اندازه‌گیری‌های مختلف در مدل‌های ارزیابی عملکرد، منجر به معیارهای متفاوتی شده است (rstگار و اسکندرپور، ۱۴۰۱).

معیارهای غیرمالی

خصوصی سازی به عنوان یک استراتژی اقتصادی و مدیریتی با هدف بهبود کارایی و افزایش رقابت‌پذیری بنگاه‌ها در بسیاری از کشورها اجرا می‌شود. اما موفقیت یا شکست این فرایند تنها به عوامل مالی وابسته نیست. معیارهای غیرمالی نیز تأثیر بسزایی بر روند خصوصی سازی دارند و در صورت نادیده گرفتن آن‌ها، می‌تواند منجر به بروز مشکلات جدی شود. در این پژوهش، به چهار بخش اصلی که معیارهای غیرمالی را تشکیل می‌دهند پرداخته می‌شود:

معیارهای سیاسی

عوامل سیاسی نقش حیاتی در فرآیند خصوصی سازی ایفا می‌کنند و می‌توانند به شکل دھی و تعیین موفقیت یا ناکامی این فرآیند کمک کنند. در ادامه به مهم‌ترین عوامل سیاسی در خصوصی سازی اشاره می‌شود:

۱. ایدئولوژی سیاسی: باورهای ایدئولوژیک دولت‌ها، از جمله حمایت از اقتصاد آزاد یا مداخله دولتی، می‌تواند تأثیر زیادی بر تصمیم به خصوصی سازی داشته باشد. دولت‌های لیبرال معمولاً تمایل بیشتری به خصوصی سازی دارند در حالی که دولت‌های سوسیالیستی یا مداخله‌گر ممکن است بر حفظ کنترل دولتی تأکید کنند.

۲. حمایت و فشار عمومی: مخالفت یا حمایت عمومی می‌تواند بر تصمیم‌گیری درباره خصوصی‌سازی تأثیر بگذارد. در کشورهایی که مردم از خصوصی‌سازی حمایت می‌کنند، احتمال اجرای موفق آن بیشتر است. بر عکس، اگر مردم نگران تبعات اجتماعی یا اقتصادی خصوصی‌سازی باشند، این فرآیند ممکن است با مقاومت مواجه شود.
۳. تأثیر لابی‌ها و گروه‌های ذینفع: فعالیت‌های لابی‌گری و فشار گروه‌های اقتصادی می‌تواند تأثیر زیادی بر سیاست‌های خصوصی‌سازی داشته باشد. این گروه‌ها معمولاً تلاش می‌کنند تا منافع خود را از طریق نفوذ بر سیاست‌گذاران تأمین کنند.
۴. تغییرات سیاسی و اصلاحات: تغییرات در دولت‌ها، اعم از انتخاباتی یا برکناری، می‌تواند به تغییر در رویکرد به خصوصی‌سازی منجر شود. دولت‌های جدید ممکن است سیاست‌های متفاوتی نسبت به خصوصی‌سازی داشته باشند.
۵. ثبات سیاسی: وجود یک محیط سیاسی پایدار و پیش‌بینی‌پذیر می‌تواند اعتماد سرمایه‌گذاران را جلب کند و شرایط بهتری برای خصوصی‌سازی ایجاد کند. در مقابل، بی‌ثبتاتی سیاسی می‌تواند سرمایه‌گذاران را از سرمایه‌گذاری در روند خصوصی‌سازی منصرف کند.
۶. مؤسسات و نهادهای دولتی: قدرت، ساختار و کارایی نهادهای دولتی می‌تواند بر فرایند خصوصی‌سازی تأثیر بگذارد. نهادهای قوی و معترض می‌توانند فرآیند خصوصی‌سازی را تسهیل کنند، در حالی که نهادهای ضعیف ممکن است منجر به بروز فساد و ناکارآمدی شوند.
۷. روابط بین‌المللی و فشارهای خارجی: فشارهای بین‌المللی می‌تواند نقش مهمی در خصوصی‌سازی ایفا کند. سازمان‌های بین‌المللی مانند بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول ممکن است به کشورهای در حال توسعه فشار بیاورند که فرایندهای خصوصی‌سازی را به منظور دریافت وام یا حمایت مالی تسهیل کنند.

معیارهای عملکرد دولت

عملکرد دولت می‌تواند تأثیرات عمیقی بر فرآیند خصوصی‌سازی و نتایج آن داشته باشد. به عنوان یکی از نهادهای اصلی در این فرایند، دولت وظیفه طراحی و اجرای سیاست‌ها، نظارت بر بازار و مدیریت نقل و انتقال دارایی‌ها را بر عهده دارد. در ادامه به برخی از تأثیرات کلیدی عملکرد دولت بر خصوصی‌سازی اشاره می‌شود:

۱. طراحی و اجرای سیاست‌های خصوصی‌سازی:

- تدوین چارچوب قانونی: دولت باید یک چارچوب قانونی و مقرراتی مناسب برای تسهیل فرآیند خصوصی‌سازی فراهم کند. این چارچوب شامل قوانین و مقررات مربوط به فروش دارایی‌ها، ضمانت‌های حقوقی سرمایه‌گذاران و شیوه‌های شفاف مزايدة دارایی‌ها است.
- آشناسازی با فرآیند خصوصی‌سازی: دولت باید اهالی کسب و کار و سرمایه‌گذاران را با فرآیند خصوصی‌سازی آشنا کند و اطمینان حاصل کند که آن‌ها قادر به درک شرایط و قواعد خصوصی‌سازی باشند.
- نظارت و حفاظت از منافع عمومی:
- حفاظت از منافع عمومی: دولت باید نظارت کند تا اطمینان حاصل کند که خصوصی‌سازی منجر به آسیب به منافع عمومی یا کاهش کیفیت خدمات نباشد. برای مثال، در خدمات پایه‌ای مانند آب، برق و بهداشت، دولت باید اطمینان حاصل کند که دسترسی به این خدمات برای همه اقشار جامعه فراهم است.
- پیشگیری از انحصار: دولت باید بر فرآیندهای خصوصی‌سازی نظارت کند تا از بروز انحصارها و سوءاستفاده‌های احتمالی در بازار جلوگیری کند.
- ۳. مدیریت سرمایه‌گذاری:
- تقویت اعتماد سرمایه‌گذاران: عملکرد مؤثر دولت می‌تواند به تقویت اعتماد سرمایه‌گذاران و جذب سرمایه‌های خصوصی کمک کند. دولت باید نشان دهد که فرآیند خصوصی‌سازی شفاف، عادلانه و بدون فساد است.

- تأمین منابع مالی: دولت می‌تواند با ایجاد سرمایه‌گذاری‌های کلان و یا ارائه تسهیلات مالی، به تحریک رشد و توسعه پس از خصوصی‌سازی کمک کند.
- ۴. برنامه‌ریزی و مدیریت تغییر:
 - توسعه برنامه‌های انتقال: دولت باید برنامه‌های خاصی برای مدیریت انتقال از بخش دولتی به خصوصی داشته باشد تا اطمینان حاصل شود که فرآیند به آرامی انجام می‌شود و افراد مرتبط (کارکنان، مشتریان و ...) تحت تأثیر نامطلوب قرار نگیرند.
 - آموزش و توانمندسازی: دولت می‌تواند از طریق برنامه‌های آموزشی و توانمندسازی، به نوآوری و کارایی در بخش خصوصی کمک کند.
 - ۵. برقراری تعادل بین بخش‌های مختلف:
 - تأثیر اجتماعی: دولت باید به تأثیرات اجتماعی و اقتصادی خصوصی‌سازی توجه کند و تدابیر لازم برای کاهش پیامدهای منفی (مانند افزایش بیکاری یا نابرابری درآمدی) را اتخاذ کند.
 - تعادل منطقه‌ای: همچنین، دولت باید تلاش کند تا تأثیرات منفی بر روی مناطق خاصی را که ممکن است درنتیجه خصوصی‌سازی آسیب بینند، به حداقل برساند.
 - ۶. بازخورد و ارزیابی:
 - نظارت و ارزیابی مستمر: دولت باید نظارت و ارزیابی مستمری بر نتایج خصوصی‌سازی داشته باشد تا بتواند تغییرات لازم را اعمال کند و از تجربه‌های گذشته برای بهبود فرآیند استفاده کند.

متیارهای ابعاد فرهنگی و عمومی

ابعاد فرهنگی و عمومی می‌توانند تأثیرات قابل توجهی بر فرآیند و نتایج خصوصی‌سازی داشته باشند. این تأثیرات می‌توانند شامل باورها، ارزش‌ها، انتظارات و رفتارهای عمومی باشند که ممکن است بر روی پذیرش و اجرای خصوصی‌سازی تأثیر بگذارند. در ادامه مهم‌ترین متیارهای ابعاد فرهنگی و عمومی بررسی می‌شود:

۱. باورهای فرهنگی:

- نگرش به مالکیت خصوصی: در جوامعی که مالکیت خصوصی و کارآفرینی ارزشمند تلقی می‌شود، امکان موفقیت خصوصی‌سازی بیشتر است. بر عکس، در جوامعی که به مالکیت دولتی یا اجتماعی ارزش بیشتری داده می‌شود، ممکن است با مقاومت بیشتری در برابر خصوصی‌سازی مواجه شویم.
- توجه به کارایی: اگر فرهنگ جامعه به کارایی و کارآمدی خدمات تأکید کند، احتمال پذیرش خصوصی‌سازی و اعتماد به بخش خصوصی بیشتر خواهد بود.

۲. انتظارات اجتماعی:

- انتظارات از دولت: مردم ممکن است انتظار داشته باشند که دولت در ارائه خدمات عمومی مؤثر و کارآمد عمل کند. اگر این انتظارات برآورده نشود و افراد خود را در فرایند خصوصی‌سازی شامل بینند، این ممکن است به مقاومت در برابر خصوصی‌سازی منجر شود.
- امنیت شغلی: نگرانی‌های مربوط به امنیت شغلی در بخش خصوصی ممکن است بر روی تصور عمومی درباره خصوصی‌سازی تأثیر بگذارد. اگر مردم نگران از دست دادن شغل‌های خود درنتیجه خصوصی‌سازی باشند، احتمالاً مقاومت بیشتری نشان خواهند داد.

۳. نقش رسانه‌ها و تبلیغات:

- رسانه‌ها به عنوان تأثیرگذاران: رسانه‌ها می‌توانند تأثیر مثبت یا منفی بر روی درک عمومی از خصوصی‌سازی داشته باشند. پوشش‌های خبری، تجزیه و تحلیل‌ها و نظرها می‌توانند دیدگاه‌های عمومی را شکل دهد و بر روی تصورات فرهنگی تأثیر بگذارد.
- فرسته‌های آموزشی: رسانه‌ها همچنین می‌توانند به آموزش عموم درباره مزایا و معایب خصوصی‌سازی پرداخته و شفافیت بیشتری را ایجاد کنند.

۴. محیط اجتماعی و ساختار جامعه:

• تنوع اجتماعی: جوامع با ساختار اجتماعی متنوع، ممکن است نسبت به خصوصی‌سازی واکنش‌های مختلفی نشان دهند. تفاوت‌های طبقاتی، قومیتی و منطقه‌ای می‌تواند به ایجاد ناآرامی‌ها یا حمایت‌های مختلف منجر شود.

• مدیریت منافع افراد: دولت‌ها باید به نیازها و خواسته‌های گروه‌های مختلف اجتماعی توجه کرده و به تضمین حقوق و منافع همه افشار جامعه در فرایند خصوصی‌سازی پردازن.

۵. تجربه‌های گذشته:

• سابقه خصوصی‌سازی: تجربه‌های پیشین جامعه از خصوصی‌سازی می‌تواند بر روی نحوه درک و پذیرش آن تأثیرگذار باشد. اگر خصوصی‌سازی‌های گذشته به نتایج مثبت و موفقیت‌آمیز منجر شده باشند، احتمال پذیرش آن در آینده بیشتر است و بر عکس.

۶. مشارکت عمومی و شفافیت:

• مشارکت در فرایند تصمیم‌گیری: اگر شهروندان در فرایند تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی خصوصی‌سازی مشارکت کنند و صدای آن‌ها شنیده شود، احتمالاً پذیرش عمومی افزایش خواهد یافت.

• شفافیت: وجود شفافیت در فرآیندهای خصوصی‌سازی و تصمیم‌گیری می‌تواند به ایجاد اعتماد در جامعه کمک کند و درنتیجه، تأثیرات منفی ناشی از مقاومت عمومی را کاهش دهد.

معیارهای ترکیب بخش خصوصی

ترکیب بخش خصوصی به معنای تقویت نقش و گسترش فعالیت‌های بخش خصوصی در اقتصاد و کاهش نقش دولت در تصدی گری است. در ادامه مهم‌ترین معیارهای ترکیب بخش خصوصی که می‌توانند بر فرآیند و نتایج خصوصی‌سازی تأثیرگذار باشند بررسی می‌شوند:

۱. حمایت از نوآوری و فناوری:

- سرمایه‌گذاری در R&D(تحقيقی و توسعه): ترکیب بخش خصوصی باید شامل تشویق به سرمایه‌گذاری در نوآوری‌ها و فناوری‌ها باشد. با افزایش نوآوری، بنگاه‌های خصوصی توانایی بهبود کارایی و رقابت‌پذیری خود را افزایش می‌دهند.
- همکاری با دانشگاه‌ها و مرکز تحقیقاتی: ایجاد شبکه‌ای از همکاری بین بنگاه‌های خصوصی و مرکز آموزشی می‌تواند به انتقال دانش و فناوری کمک کند و منجر به ایجاد محصولات و خدمات جدید گردد.

۲. تسهیل دسترسی به منابع مالی:

- ایجاد تسهیلات مالی: ارائه تسهیلات، وام‌ها و تسهیلات مالی مناسب برای سرمایه‌گذاری در بخش خصوصی، به ویژه برای بنگاه‌های کوچک و متوسط، می‌تواند موجب تشویق آن‌ها به مشارکت در خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی شود.
- تشویق سرمایه‌گذاری خارجی: تسهیل روند جذب سرمایه‌گذاری خارجی و اعطای معافیت‌های مالیاتی و تشویقی به شرکت‌های خارجی می‌تواند بخشی از استراتژی ترکیب بخش خصوصی باشد.

۳. تقویت زیرساخت‌ها:

- بهبود زیرساخت‌های فیزیکی و دیجیتال: توجه به بهبود زیرساخت‌های حمل و نقل، ارتباطات و اینترنت به عنوان عوامل مؤثر در تسهیل فعالیت‌های بخش خصوصی و قانونی‌سازی خصوصی‌سازی ضروری است.
- توسعه مناطق ویژه اقتصادی: ایجاد مناطق ویژه با تسهیلات و معافیت‌های مالیاتی می‌تواند به تقویت بخش خصوصی و تسهیل فرآیند خصوصی‌سازی کمک کند.

۴. توسعه مهارت‌ها و نیروی کار:

- آموزش و توانمندسازی نیروی کار: برنامه‌های آموزشی برای ارتقاء مهارت‌های نیروی کار در بخش خصوصی و آموزش آن‌ها برای مدیریت بنگاه‌های خصوصی شده، به تأمین منابع انسانی کارآمد کمک می‌کند.
- توجه به نیازهای بازار کار: ایجاد برنامه‌های آموزشی متناسب با نیازهای بازار کار می‌تواند مشکل کمبود مهارت و نیروی کار را کاهش دهد.

۳. پیشینه پژوهش

در ایران، سیاست خصوصی‌سازی و واگذاری شرکت‌های دولتی بر اساس مفاد تبصره ۳۲ و سیاست‌های برنامه اول توسعه کشور در سال ۱۳۷۰، با انتشار اولین بیانیه رسمی دولت اجرا شد که تاکنون پژوهش‌های مختلفی در زمینه خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی و تأثیر آن بر بنگاه‌های دولتی انجام شده است ولی پژوهشی که به دنبال ارائه یک مدل خصوصی‌سازی بر اساس معیارها و عوامل مالی و غیرمالی تأثیرگذار بر بنگاه‌های دولتی باشد انجام نگرفته است. در جدول زیر به برخی پژوهش‌هایی که در زمینه خصوصی‌سازی انجام شده است اشاره می‌شود:

جدول ۱. خلاصه پیشینه پژوهش

نام محققان	سال پژوهش	عنوان پژوهش	روش پژوهش	نتایج پژوهش
جنندقی اردکانی و همکاران	۱۴۰۲	بررسی عوامل مالی و غیرمالی مؤثر بر تضمیم‌گیری‌های سرمایه‌گذاران بورس اوراق بهادار	توصیفی پیمایشی	برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان داد عوامل مالی بر تضمیم‌گیری سرمایه‌گذاران تأثیر معنادار دارد، همچنین عوامل غیرمالی نیز بر تضمیم‌گیری سرمایه‌گذاران تأثیرگذار است. درنتیجه این پژوهش می‌تواند به اهمیت وجود این روابط اشاره کند تا سرمایه‌گذاران با نظر گرفتن این عوامل تأثیرگذار تصمیمات بهتری در بازار سرمایه بگیرند.

ادامه جدول ۱. خلاصه پیشینه پژوهش

نام محققان	سال پژوهش	عنوان پژوهش	روش پژوهش	نتایج پژوهش
بنایی قدیم	۱۴۰۲	عوامل مالی و غیرمالی مؤثر بر سلامت مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادر تهران	کاربردی - پس رویدادی	متغیرهای ساختار مالکیت و تغییر در سیاست استخدام شرکت، سبب افزایش سلامت مالی شرکت‌ها شده است یعنی وجود تمرکز مالکیت از طرف سهامداران عمده و ایجاد و اعمال قدرت نظارتی آن‌ها از یک طرف و کاهش رفتارهای فرصت‌طلبانه مدیریت در بهکارگیری رویه‌های فرایینده منافع شخصی و کاهنده ارزش شرکت و همچنین مدیریت منابع انسانی به عنوان راهبرندۀ سرمایه‌های فیزیکی شرکت‌ها در قالب سرمایه‌فکری، عاملی تعیین‌کننده در مدیریت منابع و سلامت مالی آن‌ها است
لارابی و همکاران	۱۴۰۱	بررسی نقش خصوصی‌سازی در بعد شرکت‌های پذیرفته شده در بازار بورس اوراق بهادر تهران با استفاده از تجزیه و تحلیل صورت‌های مالی (کارخانه سیمان خوزستان)	توصیفی - علی	در این مطالعه بعد از شرکت‌هایی که به روش عرضه سهام خصوصی‌سازی شده‌اند با استفاده از معیارهایی چون کیفیت سود حسابداری، سودآوری، نقدینگی، کارایی عملیاتی، سرمایه‌گذاری در دارایی‌های سرمایه‌ای و اشتغال مورد بررسی قرار گرفت. شاخص کیفیت سود حسابداری به همراه یکی از شاخص‌های کارایی عملیاتی با عنوان نسبت فروش به نیروی انسانی کاهش معنی‌داری را در بعد مالی و عملیاتی نشان داد. البته شاخص دیگر کارایی عملیاتی یعنی سود خالص به نیروی انسانی افزایش معنی‌دار در بعد عملیاتی را ارائه داد. سایر شاخص‌ها تقاضوت معنی‌داری را نشان ندادند. نتایج کلی این پژوهش حاکی از آن است که خصوصی‌سازی شرکت‌های دولتی در ایران باعث تضعیف بعد مالی و عملیاتی این شرکت‌ها شده است.

ادامه جدول ۱. خلاصه پیشینه پژوهش

نام محققان	سال پژوهش	عنوان پژوهش	روش پژوهش	نتایج پژوهش
موسیان و همکاران	۱۴۰۰	ارزیابی آثار خصوصی‌سازی بر ابعاد مالی و سودآوری شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادر تهران	توصیفی پیمایشی	نتایج پژوهش نشان داد خصوصی‌سازی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادر تهران موجب بهبود ابعاد مالی آن‌ها شده است. همچنین در مورد فرضیات فرعی پژوهش باید ادعان داشت که خصوصی‌سازی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادر تهران باعث بهبود شاخص سودآوری و شاخص سرمایه‌گذاری آن‌ها شده است ولی بر روی شاخص کارایی شرکت تأثیری نداشته است.
رستم خانی و همکاران	۱۳۹۹	بررسی و برآورد تأثیر خصوصی‌سازی بر ابعاد مالی شرکت‌های دولتی	توصیفی - کاربردی	از جمع‌بندی نتایج آماری تحلیل‌ها می‌توان گفت که اهداف خصوصی‌سازی در شرکت‌های مورد بررسی تأمین نشده است. علت این موضوع را می‌توان در این نکته جستجو کرد که تغییر مالکیت شرط لازم در خصوصی‌سازی است. خصوصی‌سازی واقعی با اقداماتی تکمیل می‌شود که منتج به بازارگرا شدن و حاکمیت متغیر قیمت در تصمیمات عوامل اقتصادی می‌شود. آزادسازی، مقررات زدایی، بهبود فضای کسب کار و محور قرار گرفتن بخش خصوصی در فعالیت‌های اقتصادی از الزامات تکامل فرایند خصوصی‌سازی در ایران است که بخشی از آن‌ها نظیر بهبود فضای کسب و کار همچنان مغفول است.
جامعی و همکاران	(۱۳۹۸)	بررسی تأثیر خصوصی‌سازی بر سود تقسیمی و ابعاد مالی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادر	روش آمیخته کیفی و کمی	در جمع‌بندی و نتیجه‌گیری کلی آزمون فرضیه‌های پژوهش می‌توان عنوان کرد، این است که میانگین ابعاد مالی و سود تقسیمی شرکت‌ها قبل از خصوصی‌سازی با میانگین ابعاد مالی و سود تقسیمی شرکت‌ها بعد از خصوصی‌سازی تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

ادامه جدول ۱. خلاصه پیشینه پژوهش

نام محققان	سال پژوهش	عنوان پژوهش	روش پژوهش	نتایج پژوهش
بیک زاده و همکاران	۱۳۹۴	بررسی مقایسه‌ای ابعاد مالی قبل و پس از واگذاری شرکت واگذار شده از صنایع متفاوت طی سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۹ بر اساس رگرسیون و مدل‌سازی معادلات ساختاری	بررسی مقایسه‌ای ابعاد مالی قبل و پس از واگذاری شرکت‌های دولتی غیربورسی خصوصی‌سازی شده	برای این منظور، نسبت‌های مالی ابعاد سال قبل و سه سال بعد از واگذاری ۲۷ شرکت واگذار شده از صنایع متفاوت طی سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۹ بر اساس صورت‌های مالی حسابرسی شده آن‌ها، با اجرای آزمون‌های کلموگروف-اسمیرنوف و تی زوجی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها در سطح اطمینان ۹۵ درصد نشان می‌دهد که فرآیند خصوصی‌سازی تأثیری بر ابعاد مالی شرکت‌ها نداشته است.
چیتنی و همکاران	۲۰۲۴	خصوصی‌سازی شرکت‌های دولتی در بازارهای نوظهور: مشکلات و چشم‌اندازها	کاربردی - علی	نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که بسیاری از شرکت‌های دولتی در آفریقای جنوبی به دلیل فساد و مدیریت ضعیف مالی متتحمل زیان‌های غیرقابل جبران شده‌اند بنابراین خصوصی‌سازی چنین نهادهایی ممکن است راه نجات باشد.
کاسیر و همکاران	۲۰۲۳	تأثیر فرآیند خصوصی‌سازی بر شاخص‌های بهره‌وری و ابعاد مالی شرکت‌ها	توصیفی - علی	برای اندازه‌گیری شاخص‌های بهره‌وری از روابط مبتنی بر ارزش افزوده استفاده شده است. متغیر مستقل پژوهش درصد سهام واگذار شده شرکت‌های عضو نمونه است. نتایج پژوهش نشان داد که فرآیند خصوصی‌سازی در شرکت‌های مورد بررسی بر بهره‌وری سرمایه و بازده دارایی‌ها تأثیر معناداری داشته و منجر به افزایش این شاخص‌ها شده است.

ادامه جدول ۱. خلاصه پیشینه پژوهش

نام محققان	سال پژوهش	عنوان پژوهش	روش پژوهش	نتایج پژوهش
نوتی	۲۰۲۳	بررسی تأثیر خصوصی‌سازی بر ابعاد مالی و رشد و یادگیری کارکنان	کاربردی - علی	برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و آمار استنباطی استفاده شد. به منظور آزمون فرضیات و مقایسه می‌آنگین دو جامعه (جامعه قبل و جامعه بعد از خصوصی‌سازی) از تست نشاندار ویلکاکسون با کمک نرم‌افزار SPSS استفاده گردیده است. درنهایت فرضیه‌های اصلی پژوهش تائید شد که نشان می‌دهد، خصوصی‌سازی باعث بهبود ابعاد مالی و رشد و یادگیری کارکنان شده است.
رادیک و همکاران	۲۰۲۱	ارزیابی تأثیر ابعاد مالی و خصوصی‌سازی بر کارایی فنی شرکت‌ها	توصیفی - علی	نتایج پژوهش، کاهش کارایی فنی ۲۸ شرکت را بعد از ورود به بورس نشان می‌دهد و نیز تأثیر منفی و معنادار نسبت‌های نقدینگی و بازده حقوق صاحبان سهام را بر جزء ناکارایی فنی شرکت‌ها تبیین می‌کند.
لیامد و همکاران	۲۰۲۱	تأثیر عوامل مالی و غیرمالی بر سود سرمایه	کاربردی - توصیفی	در انتخاب سهامی که بازده بالایی در یک ریسک قابل قبول فراهم می‌کنند، سرمایه‌گذاران به عوامل اصلی توجه دارند که می‌تواند ابعاد سهام را تحت تأثیر قرار دهد. نتایج پژوهش شامل یک مدل ANCOVA است که تأثیر قابل توجهی از بازگشت حقوق صاحبان سهام و زمینه فعالیت بر ابعاد سود سرمایه را ارائه می‌دهد.

همان‌طور که در جدول شماره یک اشاره شده است در برخی از پژوهش‌های پیشین، مانند پژوهش موسویان و همکاران (۱۴۰۰)، با عنوان «ارزیابی آثار خصوصی‌سازی بر ابعاد مالی و سودآوری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران»، نتایج پژوهش نشان داد که خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی موجب بهبود ابعاد مالی آن‌ها شده است این در حالی است که در پژوهش رستم خانی و همکاران (۱۳۹۹)، نتایج نشان داد که اهداف خصوصی‌سازی در شرکت‌های مورد بررسی تأمین نشده است. از طرفی یافته‌های جامی و همکاران (۱۳۹۸) نشان داد که ابعاد مالی و سود تقسیمی شرکت‌ها قبل و بعد از خصوصی‌سازی تفاوت معناداری دارند که این

پژوهش حاکی از تأثیرگذار بودن خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی است. و همچنین در پژوهش‌های خارجی، نتایج پژوهش چیتنی و همکاران (۲۰۲۴) با عنوان «خصوصی‌سازی شرکت‌های دولتی در بازارهای نوظهور: مشکلات و چشم‌اندازها» (مطالعه موردی آفریقای جنوبی)، نشان داد که بسیاری از شرکت‌های دولتی در آفریقای جنوبی به دلیل فساد و مدیریت ضعیف مالی متهم زیان‌های غیرقابل جبران شده‌اند بنابراین خصوصی‌سازی چنین نهادهایی ممکن است راه نجات باشد. سؤالی که به ذهن می‌رسد چه معیارها و عواملی وجود دارند که می‌توانند زمینه موفقیت و یا شکست خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی را رقم بزنند و ما در این پژوهش تلاش نمودیم تا معیارها و عوامل مالی و غیرمالی تأثیرگذار بر موفقیت یا شکست خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی را مورد بررسی قرار دهیم تا توانیم به ارائه یک الگوی مناسب برای خصوصی‌سازی پردازیم.

۴. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش بر اساس هدف، تبیینی و اکتشافی است و سعی دارد الگوی خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی را با استفاده از روش دلفی و مدل سازی ساختاری - تفسیری مشخص سازد بر حسب نتیجه این پژوهش از نوع توسعه‌ای بوده و همچنین از نظر گردآوری اطلاعات این پژوهش آمیخته است. در این پژوهش از یک نوع روش‌شناسی چندگانه با توجه به هدف پژوهش و نیز مزیت‌های روش‌شناسی‌های چندگانه استفاده می‌شود.

جامعه آماری

جامعه آماری این پژوهش را کارشناسان سازمان خصوصی‌سازی تشکیل می‌دادند که دارای شرایط زیر بودند: داشتن حداقل ۳ سال سابقه مدیریتی، تسلط بر موضوع، در دسترس بودن، تمايل به شرکت در پژوهش. بنابراین روش نمونه‌گیری در این بخش روش نمونه‌گیری هدفمند است. توجیه منطقی این روش نمونه‌گیری این است که: از نمونه‌گیری احتمالی زمانی استفاده می‌شود که محقق بخواهد نتایج را از نمونه آماری به جامعه آماری تعمیم دهد، در صورتی که محقق قصد

تعییم نداشته باشد، می‌تواند از نمونه‌گیری هدفمند استفاده کند، از طرفی دیگر در پژوهش‌های کیفی معمولاً از نمونه‌گیری احتمالی پرهیز می‌کنند، افرادی که برای این پژوهش دعوت به همکاری می‌شوند کارشناسان سازمان خصوصی‌سازی هستند که تعداد آن‌ها ۱۵ نفر است.

مسیر پژوهش

با توجه به بررسی‌های انجام شده در این پژوهش به منظور شناسایی مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی، طی مصاحبه با ۱۵ نفر از کارشناسان و کارشناسان سازمان خصوصی‌سازی، این عوامل به شرح زیر به دست آمد:

الف- عوامل مالی عبارتند از: عوامل اقتصادی، معیارهای مالی و حسابداری

ب- عوامل غیرمالی شامل: عوامل سیاسی، ارتقای بخش خصوصی، عملکرد دولت و ابعاد فرهنگی و عمومی است.

شناسایی معیارهای مؤثر و ساخت سلسله‌مراتبی

در گام نخست با درک کامل مفاهیم و شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های مسئله پژوهش، هدف کلی مسئله، با نظر خبرگان و صاحب‌نظران سازمان خصوصی‌سازی است. با توجه به ادبیات موضوع و بررسی وضعیت جامعه پژوهش، عوامل مرتبط و درگیر به مسئله مشخص شده‌اند. برای شناسایی مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی اقدام به ایجاد پانل دلfüی در میان خبرگان و صاحب‌نظران سازمان خصوصی‌سازی گردیده و پس از مصاحبه و استفاده از فرم‌های باز اظهارنظر در خصوص مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی و پس از بررسی‌های دقیق نتایج این نظرسنجی‌ها تعداد ۷۸ زیر معیار به عنوان مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی مشخص شد که در جدول ذیل قابل مشاهده است.

در فرایند شناسایی این زیر معیارها از رویکرد تحلیل محتوا استفاده و تعداد ۷۸ زیر معیار در قالب عوامل رویکرد بهینه‌سازی چارچوب‌های اقتصادی در کشور، توسعه محیط فعالیت اقتصادی کشور، ابعاد مالی و حسابداری، چارچوب سیاست داخلی، دیدگاه سیاسی و چارچوب

سیاست‌های جاری، سیاست بین‌المللی و فرا سرزمینی، چالش‌های سیاسی، ارتقا توانمندی‌های بخش خصوصی، تمرکز بر ارزیابی عملکرد دولت در حمایت از بخش خصوصی، استانداردهای مدیریتی، استانداردهای کارآفرینی و حمایتی، قوانین و مقررات و توسعه فرهنگ خصوصی‌سازی و اقدامات این حوزه شناسایی شدند، برای تأمین اعتبار یافته‌های پژوهش از شاخص روایی محتوایی^۱ CVI استفاده می‌شود شاخص روایی محتوای نیز برای سنجش روایی پرسشنامه استفاده می‌شود. این شاخص CVI توسط والتز و باسل^۲ ارائه شده است. برای محاسبه CVI از خبرگان خواسته می‌شود میزان مرتبط بودن هر گویه را با طیف چهار قسمتی زیر مشخص کنند:

۱. غیر مرتبط

۲. نیاز به بازبینی اساسی

۳. مرتبط اما نیاز به بازبینی

۴. کاملاً مرتبط

تعداد خبرگانی که گزینه ۳ و ۴ را انتخاب کرده‌اند را برابر تعداد کل خبرگان تقسیم می‌کنیم اگر مقدار حاصل از 70% کوچک‌تر بود گویه رد می‌شود اگر بین 70% تا 79% بود باید بازبینی انجام شود و اگر از 79% بزرگ‌تر بود قابل قبول است.

1. Content Validity Index

2. Waltz & Bausell

جدول ۲. اشارات خبرگان به مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی

کد	شاخص	معیار	زیر معیار	اشاره خبرگان	وضعیت	CVI
C1	رویکرد بهینه‌سازی چارچوب‌های اقتصادی در کشور	عوامل اقتصادی	برنامه‌ریزی برای آزادسازی فضای اقتصاد کشور	۱۳	✓	۰.۸۶
C2			تمرکز بر توسعه و ارتقا بازار سرمایه و بورس	۱۱	✓	۰.۹۵۶
C3			برنامه‌ریزی برای استفاده کامل از ظرفیت‌های بانک‌ها و نهادهای مالی	۱۰	✓	۰.۹۶۸
C4			برنامه‌ریزی برای بهروزرسانی چرخه‌های اداری مرتبط و حذف موانع موجود در مسیر خصوصی‌سازی	۸	✓	۰.۹۰۸
C5			فراهم‌سازی فضا و بستر مناسب برای تسریع و تسهیل خصوصی‌سازی	۱۲	✓	۰.۸۱۲
C6			برنامه‌ریزی برای توسعه و نظام قیمت‌گذاری یکپارچه	۹	✓	۰.۹۷۱
C7			ایجاد رویکرد همسو و یکدست در بین سازمان‌های برنامه‌ریز و خطمشی گذار با مجریان	۹	✓	۰.۹۱۷
C8			برنامه‌ریزی برای ایجاد و ارتقاء ثبات در ارکان اقتصاد	۱۰	✓	۰.۹۳۶
C9			تمرکز بر ایجاد اشتغال و توسعه کارآفرینی	۹	✓	۰.۸۷۷
C10			برنامه‌ریزی برای کاهش وابستگی اقتصاد به نفت	۸	✓	۰.۹۸۳
C11			برنامه‌ریزی برای مرتبطسازی شرکتها با بازار بین‌المللی	۹	✓	۰.۹۶۸
C12			تأکید بر تأمین امنیت سرمایه‌گذاری و ورود بخش خصوصی به بازار	۹	✓	۰.۸۴۳
C13			مولیدسازی و بازدهی بالای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی	۷	✓	۰.۸۲۹
C14			حمایت مستمر از بخش خصوصی با رویکرد توانمندسازی بخش خصوصی برای رقابت	۹	✓	۰.۹۰۷

کد	شاخص	معیار	زیر معیار	اشاره خبرگان	CVI	وضعیت
C15	معیارهای مالی و حسابداری	ابعاد مالی و حسابداری	تعريف ساختار مالی و حسابداری استاندارد و جامع برای شرکت‌ها قبل از واگذاری	✓	۰.۸۸۱	۷
C16			تأکید بر اطلاعات کامل و شفاف مالی فعالیت شرکت‌های مشمول طرح خصوصی‌سازی	✓	۰.۹۸۳	۸
C17			دسترسی کامل و شفاف نهادهای نظارتی تعریف شده به اطلاعات مالی و مراودات مالی شرکت‌ها و سازمان‌های مشمول طرح خصوصی‌سازی	✓	۰.۸۹۲	۱۱
C18			تأکید بر پهای تمام‌شده رقابتی در حسابرسی شرکت‌ها و سازمان‌های مشمول طرح خصوصی‌سازی	✓	۰.۹۳۸	۱۰
C19			تأکید بر مطالعه دقیق و تخصصی قیمت‌گذاری دارایی‌های قبل از واگذاری	✓	۰.۹۲۶	۱۲
C20			استفاده از استاندارد هزینه منفعت مبتنی بر جدیدترین دستورالعمل‌های تخصصی حسابداری	✓	۰.۷۸۴	۸
C21	چارچوب سیاست داخلی	عوامل سیاسی	حسابرسی مستمر و دقیق و غربالگری مغایرت‌های موجود و اقدامات صریح و روشن برای جلوگیری از تکرار	✓	۰.۷۶۴	۱۱
C22			وحدت رویه پیاده‌سازی اصل ۴۴ قانون اساسی حتی با وجود جابجایی قدرت جناح‌های سیاسی	✓	۰.۹۶۸	۹
C23			همسوسازی مراجع تصمیم‌گیری و خطمنشی گذاری حوزه خصوصی‌سازی با ابعاد سیاسی کشور	✓	۰.۹۱	۱۰
C24			تأکید بر تعامل ویژه بین دستگاه‌های مرتبط و تصمیم‌گیرنده در حوزه خصوصی‌سازی	✓	۰.۸۸۵	۷
C25			وجود اهداف مشترک میان مسئولین و مجریان و برنامه ریزان حوزه خصوصی‌سازی	✓	۰.۸۶	۸

کد	شاخص	معیار	زیر معیار	اشاره خبرگان	وضعیت	CVI
C26	دیدگاه سیاسی و چارچوب سیاست‌های جاری	سیاست	تأکید بر ثبات سیاسی	✓ .۰.۹۴۶ ۱۰		
C27			تبیین دقیق اهداف و رویکردهای سیاسی حاکم	✓ .۰.۹۸۷ ۱۱		
C28			انعطاف سیاسی جاری در سطح کشور و میزان همراهی و همسویی جامعه با تفکر حاکم بر طیف‌های سیاست داخلی	✓ .۰.۸۸۵ ۶		
C29			تأکید بر حمایت سیاسی از خصوصی‌سازی	✓ .۰.۸۹۲ ۸		
C30			تأکید بر ارکان سیاست خارجی کشور و پابندی به آرمان‌های سیاسی	✓ .۰.۸۹۱ ۶		
C31			تأکید بر تحلیل دقیق سیاست‌های کشورهای منطقه و سایر کشورهای مرتبط	✓ .۰.۹۶۸ ۹		
C32			برنامه‌ریزی برای استفاده از ظرفیت‌های داخلی و خصوصی‌سازی برای غلبه بر تحريم‌های بین‌المللی	✓ .۰.۸۸ ۸		
C33	چالش‌های سیاسی		اجتناب از هرگونه نفوذ اشخاص و جناح‌ها در برنامه‌ریزی خصوصی‌سازی	✓ .۰.۸۶۲ ۱۲		
C34			دوری از هرگونه تحکیم و برنامه‌ریزی‌های دستوری در حوزه خصوصی‌سازی	✓ .۰.۸۷۸ ۹		
C35			تمرکز بر همسویی حمایتی برنامه‌ریزی‌های خصوصی‌سازی و تأمین نیازهای عمومی مردم	✓ .۰.۸۶ ۸		
C36			جلوگیری از ورود رویکردها و تصمیم‌های سیاسی و تغییر رویکردهای موجود	✓ .۰.۸۳۳ ۹		
C37			تمرکز بر حمایت مستمر از بخش خصوصی در چارچوب‌های خصوصی‌سازی	✓ .۰.۸۶ ۹		
C38	ترفیع بخشندهای بخش خصوصی		برنامه‌ریزی برای حذف رانتهای احتمالی در مسیر خصوصی‌سازی	✓ .۰.۹۵۶ ۷		
C39			تعريف چارچوب‌های تخصصی برای تقویت و توسعه زیرساخت‌های خصوصی‌سازی	✓ .۰.۹۷۹ ۶		
C40			تمرکز بر تقویت بخش غیردولتی و مقابله با اقتصاد زیرزمینی	✓ .۰.۹۹ ۱۱		
C41			برنامه‌ریزی برای توسعه ساختار سازمانی در شرکت‌های خصوصی	✓ .۰.۹۳۵ ۱۳		

کد	شاخص	معیار	زیر معیار	اشاره خبرگان	CVI	وضعیت
C42	تمركز بر ارزيابي عملكرد دولت در حمایت از بخش خصوصي دولت	عملكرد دولت	برنامه‌ریزی برای تعریف استانداردهای تخصصی در شرکت‌های خصوصی‌سازی شده	✓	۰.۸۶۶	۸
C43			برنامه‌ریزی برای ورود شرکت‌های خصوصی به بازار سرمایه	✓	۰.۸۲۵	۹
C44			وجود مشوق‌های قانونی برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی	✓	۰.۸۹۳	۹
C45			برنامه‌ریزی برای ایجاد و ارتقا زیرساخت‌های لازم برای توسعه خصوصی‌سازی	✓	۰.۷۹۹	۶
C46			كارآمدسازی بخش خصوصی با برنامه‌ریزی علمی و استفاده از ظرفیت‌های عمومی	✓	۰.۸۱۶	۸
C47			انسجام بخش دولتی برای همکاری با بخش خصوصی و استفاده از ظرفیت‌های موجود	✓	۰.۸۸۶	۹
C48			تمركز بر بهبود و ارتقا استانداردهای لازم برای واگذاری سهام عدالت	✓	۰.۸۶	۱۱
C49			تفکیک وظایف بخش خصوصی و دولتی و تجهیز مناسب بخش خصوصی برای نقش آفرینی مؤثر در توسعه اقتصادی	✓	۰.۹۴۶	۱۱
C50			برنامه‌ریزی برای تعریف چهارچوب‌های تخصصی ورود سرمایه‌گذاری‌های خارجی	✓	۰.۸۶	۸
C51			تعريف قوانین و مقررات لازم برای پاسخگویسازی شرکت‌های مشمول طرح خصوصی‌سازی	✓	۰.۸۶	۱۲
C52			استفاده از اراده دولت برای شفافسازی فعالیت‌های شرکت‌ها و سازمان‌های مشمول طرح خصوصی‌سازی	✓	۰.۸۴۳	۱۲
C53			توجه و پژوه به بخش تعاون و تدوین مقررات و قوانین تخصصی فعالیت‌های بخش تعاون	✓	۰.۸۳۱	۱۳
C54	استانداردهای مدیریتی	برنامه‌ریزی برای استفاده از دانش و تخصص منطبق با نیازهای توسعه‌ای در شرکت‌های مشمول طرح خصوصی‌سازی	✓	۰.۹۰۲	۸	

کد	شاخص	معیار	زیر معیار	اشاره خبرگان	وضعیت	CVI
C55	استانداردهای کارآفرینی و حمایتی		برنامه‌ریزی برای مقابله صحیح با مقاومت‌های مدیران بخش‌های دولتی کمکار در حوزه خصوصی‌سازی	۱۵	✓	۰.۸۲۷
C56			استفاده از کارگروه‌های تخصصی و تصمیمات مبتنی بر داده‌های واقعی برای کارآمدسازی خصوصی‌سازی	۱۲	✓	۰.۸۸۸
C57			بهره‌گیری از ظرفیت‌های پژوهشی و علمی در حوزه مدیریت شرکت‌ها و سازمان‌های مشمول طرح خصوصی‌سازی	۱۳	✓	۰.۷۹۳
C58			تمرکز بر پایش مستمر فعالیت‌های شرکت‌های مشمول و وجود راهکارهای قانونی برای نظارت و برخورد قانونی با کمکاری‌ها یا تخلفات این حوزه	۹	✓	۰.۷۹۷
C59			گزارشگری دقیق از عملکرد شرکت‌ها و سازمان‌های مشمول طرح خصوصی‌سازی	۱۲	✓	۰.۸۳۲
C60			توسعه سیستم جامع مالیاتی و دارایی برای کنترل دقیق فعالیت‌های مالی شرکت‌ها و سازمان‌های مشمول طرح خصوصی‌سازی در چارچوب‌های قانونی	۱۴	✓	۰.۸۹۱
C61			برنامه‌ریزی برای ارتقا حمایت‌ها و مشوق‌های مالی برای ایجاد انگیزه ورود بخش خصوصی به فرایندهای دولتی	۱۰	✓	۰.۹۵۶
C62			توجه ویژه به کارآفرینان بخش خصوصی و تعریف چارچوب‌های حمایتی تخصصی	۹	✓	۰.۷۹۸
C63			استفاده از مشوق‌های مالیاتی و سرمایه‌ای برای انگیزش بخش خصوصی	۱۴	✓	۰.۸۲۴
C64			کاهش سود تسهیلات اعطایی به بخش‌های خدماتی مشمول طرح خصوصی‌سازی	۱۲	✓	۰.۸۳۷
C65	قوانين و مقررات		حمایت‌های قانونی از شرکت‌ها و سازمان‌های مشمول پس از واگذاری	۱۰	✓	۰.۸۶
C66			شفافیت و جامعیت قوانین و مقررات حوزه خصوصی‌سازی	۱۳	✓	۰.۸۵۴
C67			حمایت‌های قوانین کار و تأمین اجتماعی	۱۱	✓	۰.۸۶۹

کد	شاخص	معیار	زیر معیار	اشاره خبرگان	CVI	وضعیت
C68	توسعه فرهنگ خصوصی‌سازی و اقدامات این حوزه	ابعاد فرهنگی و عمومی	کاهش و حذف موانع گمرکی، بازرگانی و مراودات مالی شرکت‌های مشمول طرح در چارچوب قوانین حاکمیتی	۱۰	۰.۹۰۶	✓
C69			کنترل‌های مستمر و سازمان یافته نهادهای نظارتی بر عملکرد شرکت‌ها و سازمان‌های مشمول طرح خصوصی‌سازی	۸	۰.۹۱۲	✓
C70			تمرکز بر مطالعه علمی و عملی مبتنی بر داده‌های به روز و مستند قبل از واگذاری	۱۲	۰.۸۱۶	✓
C71			استناد به ابعاد دینی و اعتقادی و تبعیت از شرع و عرف در برنامه‌های خصوصی‌سازی	۹	۰.۹۶۸	✓
C72			برنامه‌ریزی برای ممانعت از ورود دیدگاه‌های قومیتی و فرهنگی در فرایند خصوصی‌سازی	۹	۰.۸۸۲	✓
C73			تأکید بر ارتقا اعتماد عمومی به بخش خصوصی	۱۰	۰.۹۵۶	✓
C74			زمینه‌سازی برای ورود سرمایه‌های خرد به فرایند خصوصی‌سازی	۹	۰.۹۶۸	✓
C75			تأکید بر روش و شفاف نمودن اهداف خصوصی‌سازی و ارتقا دانش عمومی در این زمینه	۸	۰.۹۶۱	✓
C76			حذف تعارضات ارزشی میان دولت و بخش خصوصی	۹	۰.۸۲۷	✓
C77			برنامه‌ریزی برای جلوگیری از تجربیات ناموفق گذشته در امر خصوصی‌سازی	۹	۰.۹۶۸	✓
C78			برنامه‌ریزی برای جلوگیری از هرگونه هرجومنج و یا مقاومت در مقابل تغییر	۷	۰.۹۰۳	✓

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به اشاراتی که خبرگان در فرم‌های باز اظهارنظر و در قالب کدگذاری باز محوری و انتخابی انجام شد نهایتاً مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی با تعداد ۷۸ زیر معیار اصلی به شرح جدول فوق شناسایی قرار گرفتند، برای قطعیت این موارد مراحل بعدی به صورت راند به راند انجام شده است. معیارها و تعداد مربوط به هر کدام از این معیارها در جدول زیر آمده است:

جدول ۳. پراکندگی سؤالات مربوط به متغیرهای پژوهش

منبع	تعداد گویه	چیزش	مؤلفه
نتایج نظرسنجی اولیه از خبرگان و مبانی نظری پژوهش	۱۴	C1-C14	عوامل اقتصادی
	۷	C15-C21	معیارهای مالی و حسابداری
	۱۵	C22-C36	عوامل سیاسی
	۸	C37-C44	ترفیع بخش خصوصی
	۲۵	C45-C69	عملکرد دولت
	۹	C70-C78	ابعاد فرهنگی و عمومی
	۷۸	C1-C78	جمع

منبع: یافته‌های پژوهش

مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی از طریق پرسشنامه پنل دلفی و با استفاده از میانگین حسابی معیارهای مهم برای مقایسه ابعاد به دست آمد، سپس کارشناسان از متغیرهای کلامی بسیار زیاد، بی‌اهمیت، کم، بسیار کم استفاده کردند. آن‌ها سطح اهمیت زیر معیارهای مطرح شده را از دیدگاه خود بیان کردند. با توجه به گزینه پیشنهادی و متغیرهای کلامی تعريف شده، نتایج به دست آمده از بررسی پاسخ‌های داده شده در پرسشنامه برای به دست آوردن میانگین مؤلفه‌ها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. با توجه به دیدگاه‌های ارائه شده در راند اول و مقایسه آن با نتایج راند دوم، در صورتی که اختلاف بین میانگین در دو راند کمتر از حد آستانه (۱٪) باشد در این صورت فرآیند نظرسنجی متوقف می‌شود. در جدول شماره ۴، اختلاف بین نتایج راند اول و دوم ارائه شده است.

جدول ۴. اختلاف بین میانگین‌های هندسی راند دوم و سوم

کد معیار	AVE۲	AVE۱	DIFF	کد معیار	AVE۲	AVE۱	DIFF	کد معیار	AVE۲	AVE۱	DIFF	کد معیار
C1	۴.۳۳۳۳	۴.۴	-۰.۶۶۷	C۰۳	۴	۳.۹۳۳۳	-۰.۶۶۷	C۲۷	۳.۸	۳.۸۶۶۷	-۰.۶۶۷	
C۲	۴.۲	۴.۲۶۶۷	-۰.۶۶۷	C۰۴	۴	۴	.	C۲۸	۴.۰۶۶۷	۴.۰۶۶۷	.	C۲
C۳	۳.۸	۳.۸	.	C۰۵	۴.۰۶۶۷	۴	-۰.۶۶۷	C۲۹	۴.۴	۴.۴۶۶۷	-۰.۶۶۷	C۳
C۴	۴.۲۶۶۷	۴.۲۶۶۷	.	C۰۶	۴.۱۳۳۳	۴.۱۳۳۳	.	C۳۰	۴.۲	۴.۲	.	C۴
C۵	۴.۰۶۶۷	۴	-۰.۶۶۷	C۰۷	۳.۴۶۶۷	۳.۵۲۲۳	-۰.۶۶۷	C۳۱	۳.۸۶۶۷	۳.۸۶۶۷	.	C۵
C۶	۳.۴۳۳۳	۳.۴۶۶۷	-۰.۶۶۷	C۰۸	۴.۲	۴.۲۶۶۷	-۰.۶۶۷	C۳۲	۴.۳۳۳۳	۴.۴	-۰.۶۶۷	C۶
C۷	۳.۰۳۳۳	۳.۴۶۶۷	-۰.۶۶۷	C۰۹	۳.۷۳۳۳	۳.۸	-۰.۶۶۷	C۳۳	۳.۸	۳.۸۶۶۷	-۰.۶۶۷	C۷
C۸	۴	۳.۹۳۳۳	-۰.۶۶۷	C۱۰	۳.۶۶۶۷	۳.۶	-۰.۶۶۷	C۳۴	۴.۴	۴.۴	.	C۸
C۹	۴.۱۳۳۳	۴.۱۳۳۳	.	C۱۱	C۱۱	۳.۴	.	C۳۵	۴.۲	۴.۲۶۶۷	-۰.۶۶۷	C۹
C۱۰	۳.۷۳۳۳	۳.۸	-۰.۶۶۷	C۱۲	C۱۲	۳.۷۳۳۳	-۰.۶۶۷	C۳۶	۴	۴	.	C۱۰
C۱۱	۳.۷۳۳۳	۳.۶۶۶۷	-۰.۶۶۷	C۱۳	C۱۳	۴.۴۶۶۷	-۰.۶۶۷	C۳۷	۳.۸	۳.۸۶۶۷	-۰.۶۶۷	C۱۱
C۱۲	۴.۴	۴.۴	.	C۱۴	C۱۴	C۱۴	.	C۳۸	۳.۸	۳.۸	.	C۱۲
C۱۳	۳.۸۶۶۷	-۰.۶۶۷	C۱۵	C۱۵	C۱۵	۴.۴	-۰.۶۶۷	C۳۹	۴.۲۳۳۳	۴.۴	-۰.۶۶۷	C۱۳
C۱۴	۴.۱۳۳۳	۴.۰۶۶۷	-۰.۶۶۷	C۱۶	C۱۶	۴.۲۶۶۷	-۰.۶۶۷	C۴۰	۴.۱۳۳۳	۴.۱۳۳۳	.	C۱۴
C۱۵	۴	۴	.	C۱۷	C۱۷	C۱۷	.	C۴۱	۴.۲۶۶۷	۴.۲۶۶۷	.	C۱۵
C۱۶	۳.۵۳۳۳	۳.۴۶۶۷	-۰.۶۶۷	C۱۸	C۱۸	۳.۸۶۶۷	-۰.۶۶۷	C۴۲	۳.۸۶۶۷	۳.۸	-۰.۶۶۷	C۱۶
C۱۷	۴.۰۳۳۳	۴.۶	-۰.۶۶۷	C۱۹	C۱۹	C۱۹	.	C۴۳	۳.۹۳۳۳	۴.۰۳۳۳	-۰.۶۶۷	C۱۷
C۱۸	۴	۴	.	C۲۰	C۲۰	C۲۰	.	C۴۴	۴.۰۶۶۷	۴	-۰.۶۶۷	C۱۸
C۱۹	۴	۳.۹۳۳۳	-۰.۶۶۷	C۲۱	C۲۱	C۲۱	.	C۴۵	۳.۹۳۳۳	۳.۹۳۳۳	.	C۱۹
C۲۰	۴	۴	.	C۲۲	C۲۲	C۲۲	.	C۴۶	۴.۲۶۶۷	۴.۲	-۰.۶۶۷	C۲۰
C۲۱	۴.۰۶۶۷	۴	-۰.۶۶۷	C۲۳	C۲۳	C۲۳	.	C۴۷	۳.۵۳۳۳	۳.۴۶۶۷	-۰.۶۶۷	C۲۱
C۲۲	۴.۱۳۳۳	۴.۱۳۳۳	.	C۲۴	C۲۴	C۲۴	.	C۴۸	۴.۱۳۳۳	۴.۰۶۶۷	-۰.۶۶۷	C۲۲
C۲۳	۳.۴۶۶۷	۳.۵۳۳۳	-۰.۶۶۷	C۲۵	C۲۵	C۲۵	.	C۴۹	۴	۴	.	C۲۳
C۲۴	۴.۲۶۶۷	-۰.۶۶۷	C۲۶	C۲۶	C۲۶	.	C۵۰	۳.۵۳۳۳	۳.۴۶۶۷	-۰.۶۶۷	C۲۴	
C۲۵	۳.۷۳۳۳	۳.۸	-۰.۶۶۷	C۲۷	C۲۷	C۲۷	.	C۵۱	۴.۰۳۳۳	۴.۶	-۰.۶۶۷	C۲۵
C۲۶	۳.۶۶۶۷	۳.۶	-۰.۶۶۷	C۲۸	C۲۸	C۲۸	.	C۵۲	۴.۴۶۶۷	۴	.	C۲۶

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به جدول شماره پنج و اینکه اختلاف میانگین نظر خبرگان در دو راند (اخیر) مساوی و یا کمتر از ۰/۱ است، می‌توان گفت که خبرگان در مورد مؤلفه‌های خصوصی سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی به اجماع رسیده‌اند و نظرسنجی در این راند متوقف می‌شود. این بدان معنی است که خبرگان به این بعده در پژوهش نگاه تقریباً یکسانی داشته‌اند.

برای اطمینان از سنجش مناسب بودن داده‌ها از آزمون کیزر میر اولکین استفاده شد که جدول

زیرنتایج حاصل از آن را نشان می‌دهد:

جدول ۵. مقدار کیزر میر اولکین (KMO)

پیش‌فرض مقدار
مقدار کیزر میر اولکین (کفايت حجم نمونه) .۷۷۲
آزمون کرویت بارتلت مقدار مجدد کای ۳۵۰۰/۲۵
۳۰۰۳ df
۰/۰۰۰ P
منبع: یافته‌های پژوهش

مقدار کیزر میر اولکین در سطح معناداری نشان می‌دهد که داده‌ها برای تحلیل عاملی در وضعیت خوبی قرار دارند در این شرایط، می‌توان انتظار داشت که تحلیل عاملی نتایج مفید و معنی‌داری ارائه می‌دهد.

ضریب هماهنگی کندال

در این پژوهش برای تعیین میزان اتفاق نظر میان اعضای پانل، از ضریب هماهنگی کندال^۱ استفاده شد. ضریب هماهنگی کندال مقیاسی است برای تعیین درجه هماهنگی و موافقت میان چندین دسته رتبه مربوط به N شیء یا فرد. در حقیقت با کاربرد این مقیاس می‌توان همبستگی رتبه‌ای میان K مجموعه رتبه را یافت. چنین مقیاسی به ویژه در مطالعات مربوط به «روایی درونی»^۲ مفید است. ضریب هماهنگی کندال نشان می‌دهد که افرادی که چند مقوله را بر اساس اهمیت آن‌ها مرتب کرده‌اند، اساساً معیارهای مشابه را برای قضاوت درباره اهمیت هر یک از مقوله‌ها به کار برده‌اند و از این لحاظ با یکدیگر اتفاق نظر دارند.

1. Kendall's Coefficient of Concordance (W)
2. Interjudge reliability

جدول ۶. آزمون آماری ضریب هماهنگی کندال

رائد ۳		رائد ۲		رائد ۱							
ردیف	نام	ردیف	نام	ردیف	نام	ردیف	نام	ردیف	نام	ردیف	نام
۰.۰۲	۰.۵۹	۰.۰۴	۰.۴۳	۰.۰۵	۰.۴۰	۱۳		C1-C14	۱۴	عوامل اقتصادی	
۸	۱	۸	۲	۱	۲					معیارهای مالی و حسابداری	
۰.۰۱	۰.۵۴	۰.۰۴	۰.۳۵	۰.۰۴	۰.۳۲	۶		C15-C21	۷		
۷	۲	۲	۲	۶	۸						
۰.۰۲	۰.۵۶	۰.۰۵	۰.۳۷	۰.۰۶	۰.۳۳	۱۴		C22-C36	۱۵	عوامل سیاسی	
۶	۱	۵	۴	۱	۶						
۰.۰۲	۰.۵۸	۰.۰۳	۰.۳۹	۰.۰۳	۰.۳۹	۷		C37-C44	۸	ترفیع بخش خصوصی	
۲	۶	۷	۷	۱	۱						
۰.۰۴	۰.۵۳	۰.۰۶	۰.۳۶	۰.۰۷	۰.۳۵	۲۴		C45-C69	۲۵	عملکرد دولت	
۱	۹	۶	۴	۱	۵						
۰.۰۰	۰.۶۰	۰.۰۲	۰.۴۵	۰.۰۳	۰.۴۴	۸		C70-C78	۹	ابعاد فرهنگی و عمومی	
۹	۸	۲	۹	۴	۷						

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به کسب ضریب کندال در بازه بیش از ۵۰٪ و همچنین نتایج عدد معنی‌داری و واقع شدن عدد معنی‌داری همه ابعاد مورد بررسی در بازه مقبول کمتر از ۰.۰۵ در رائد سوم نشان از آن دارد که در این رائد خبرگان به توافق رسیده و نیازی به ادامه فرایند دلфи نیست.

درخت سلسله‌مراتبی شاخص‌ها و گزینه‌های تصمیم‌گیری را نشان می‌دهند سپس یکسری مقایسات زوجی انجام می‌گیرد. این مقایسات وزن هریک از فاکتورها را در راستای گزینه‌ای رقیب مشخص می‌سازد. درنهایت منطق AHP به گونه‌ای ماتریس‌های حاصل از مقایسات زوجی را با یکدیگر تلفیق می‌سازد که تصمیم بهینه حاصل آید.

جدول ۷. درخت سلسله‌مراتب مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی

منبع: یافته‌های پژوهش

در روش AHP وزن هر یک از معیارها یکسان فرض نمی‌شود. به همین جهت پروفسور ساعتی روشنی ابداع کرده که قادر است تأثیر معیارها را بر یکدیگر و بر کل عملیات پژوهش محاسبه و اندازه گیری نمایند. تعیین وزن هر یک از معیارها نسبت به یکدیگر توسط گروه قضاوت کارشناسی صورت گرفته است. نحوه کار همانند راند قبل است که ابتدا معیارهای سطح اول در یک جدول که دارای دو ستون عمودی و افقی است بر اساس جدول ارجحیت ثبت خواهند شد. در این راند عملیات گردآوری داده‌ها به پایان می‌رسد و جهت محاسبه، داده‌ها به نرم‌افزار معرفی می‌گردند. بر اساس خروجی نرم‌افزار Expert Choice و تجزیه و تحلیل پرسشنامه‌های پژوهش، ماتریس ارزش بر اساس جدول زیر تعیین شده است:

جدول ۸ مقایسه گزینه‌ها بهصورت زوجی

رتبه			A1	A2	A3	A4	A5	A6
دوم	۰.۲۰۲	A1 عوامل اقتصادی						
چهارم	۰.۱۷۱	A2 معیارهای مالی و حسابداری	۳.۰۰					
اول	۰.۲۲۶	A3 عوامل سیاسی	۴.۰۰	۵.۰۰				
پنجم	۰.۱۱۹	A4 ترکیع بخش خصوصی	۳.۰۰	۳.۰۰	۳.۰۰			
ششم	۰.۰۸۴	A5 عملکرد دولت	۳.۰۰	۴.۰۰	۱.۰۰	۵.۰۰		
سوم	۰.۱۹۱	A6 ابعاد فرهنگی و عمومی	۴.۰۰	۳.۰۰	۵.۰۰	۳.۰۰	۴.۰۰	

منبع: یافته‌های پژوهش

همان طور که مشاهده می‌شود عوامل سیاسی با ارزش ۰.۲۲۶، عوامل اقتصادی با ارزش ۰.۲۰۲، معیارهای مالی و حسابداری با ارزش ۰.۱۷۱، ترکیع بخش خصوصی با ارزش ۰.۱۱۹، عملکرد دولت با ارزش ۰.۰۸۴ و نهایتاً ابعاد فرهنگی و عمومی با ارزش ۰.۱۹۱ ماتریس ارزش مؤلفه‌های خصوصی سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی را تشکیل می‌دهند.

تشکیل ماتریس خودتعاملی ساختاری

ماتریس خودتعاملی ساختاری SSIM از ابعاد و شاخص‌های مطالعه و مقایسه آن‌ها با استفاده از چهار حالت روابط مفهومی تشکیل می‌شود. این ماتریس توسط خبرگان و متخصصین فرآیند محوری تکمیل می‌گردد. اطلاعات حاصله بر اساس متدهای مدل‌سازی ساختاری تفسیری جمع‌بندی و ماتریس خودتعاملی ساختاری نهایی تشکیل گردیده است. منطق مدل‌سازی ساختاری تفسیری (ISM) منطبق بر روش‌های ناپارامتریک و بر مبنای مد در فراوانی‌ها عمل می‌کند. ماتریس خودتعاملی ساختاری متغیرهای پژوهش به شرح ذیل است:

جدول ۹. ماتریس خودتعاملي ساختاري مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی

	A1	A2	A3	A4	A5	A6
مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی	عوامل اقتصادی	برقی و شماری	عوامل سیاسی	ترفیع بخش خصوصی	عملکرد دولت	ابعاد فرهنگی و عمومی
عوامل اقتصادی	A1					
معیارهای مالی و حسابداری	A2	X				
عوامل سیاسی	A3	A	A			
ترفیع بخش خصوصی	A4	X	O	A		
عملکرد دولت	A5	V	V	V	O	
ابعاد فرهنگی و عمومی	A6	V	V	V	O	A

منبع: یافته‌های پژوهش

ماتریس دریافتی از تبدیل ماتریس خود تعاملی ساختاری به یک ماتریس دو ارزشی صفر و یک به دست می‌آید. برای استخراج ماتریس دریافتی در هر سطر ماتریس خود تعاملی به جای علائم X و V از عدد یک و به جای علائم A و O از عدد صفر استفاده می‌شود. ماتریس به دست آمده ماتریس دریافتی اولیه نام دارد. درایه‌های قطر اصلی برابر یک قرار می‌گیرد.

بعد از آنکه ماتریس به یک ماتریس صفر و یک تبدیل شد باید ماتریس ثانویه طراحی شود. در یک ماتریس دریافتی برای اطمینان باید روابط ثانویه کنترل شود. به این معنا که اگر A منجر به B شود و B منجر به C شود در این صورت باید A منجر به C شود. یعنی اگر بر اساس روابط ثانویه باید اثرات مستقیم لحاظ شده باشد اما در عمل این اتفاق نیفتاده باشد باید جدول تصحیح شود و رابطه ثانویه را نیز نشان داد.

جدول ۱۰. ماتریس دریافتی مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی

مؤلفه‌ای خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی		A1 عوامل اقتصادی	A2 معیارهای مالی و حسابداری	A3 عوامل سیاسی	A4 ترفیع بخش خصوصی	A5 عملکرد دولت	A6 ابعاد فرهنگی و عمومی
عوامل اقتصادی	A1	.	۱	۱	۱	.	.
معیارهای مالی و حسابداری	A2	۱	.	۱	۱	.	.
عوامل سیاسی	A3	۱	.	۰	۱	.	.
ترفیع بخش خصوصی	A4	۱	۱	۱	۰	.	.
عملکرد دولت	A5	۱	۱	۱	۱	۰	۱
ابعاد فرهنگی و عمومی	A6	۱	۱	۱	۱	۰	.

منبع: یافته‌های پژوهش

ترسیم نمودار قدرت نفوذ-وابستگی

در مدل (ISM) روابط متقابل و تأثیرگذاری بین معیارها و ارتباط معیارهای سطوح مختلف به خوبی نشان داده شده است که موجب درک بهتر فضای تصمیم‌گیری به وسیله مدیران می‌شود. برای تعیین معیارهای کلیدی قدرت نفوذ و وابستگی معیارها در ماتریس دسترسی نهایی تشکیل می‌شود. از این ویژگی در تحلیل میک مک استفاده می‌شود.

جدول ۱۱. جدول قدرت نفوذ-وابستگی مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی

معیار	مجموعه مقدم	مجموعه متاخر	اشتراک	سطح
A1	۲.۳.۴	۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۵	۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۵	۲
A2	۱ و ۲ و ۳ و ۴	۱ و ۲ و ۴ و ۵	۱ و ۲ و ۴	۲
A3	۱ و ۳ و ۴	۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۵	۱ و ۴ و ۳ و ۵	۱
A4	۱ و ۲ و ۳ و ۴	۱ و ۲ و ۳ و ۵	۱ و ۳ و ۲ و ۱	۲
A5	۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۵	۵	۵	۳
A6	۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۶	۵	۵	۳

منبع: یافته‌های پژوهش

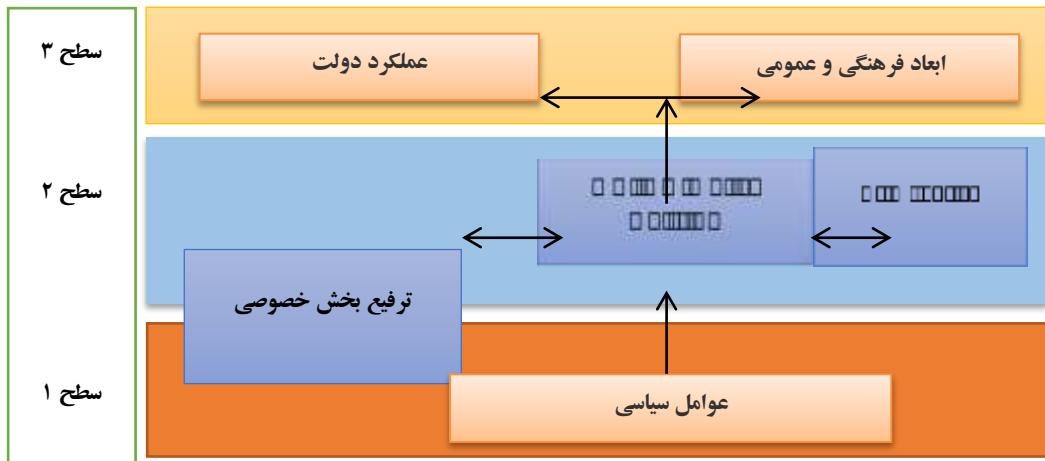
۵. نتیجه‌گیری

بر اساس بررسی‌های مبانی نظری و داده‌های جمع‌آوری شده از کارشناسان سازمان خصوصی‌سازی و پس از بررسی‌های انجام شده بر روی پرسشنامه مقایسه‌های زوجی معیارهای مورد بررسی، نتایج نشان می‌دهد که عوامل سیاسی با مقدار ۰.۲۲۶ در اولویت اول از مؤلفه‌های خصوصی‌سازی قرار گرفته و نیازمند توجه بیشتر کارشناسان است، در رتبه‌های بعدی عوامل اقتصادی با ارزش ۰.۲۰۲ در رتبه دوم، ابعاد فرهنگی و عمومی با ارزش ۰.۱۹۱ در رتبه سوم، معیارهای مالی و حسابداری با ارزش ۰.۱۷۱ در رتبه چهارم، ارتقای بخش خصوصی با ارزش ۰.۱۱۹ در رتبه پنجم و درنهایت عملکرد دولت با ارزش ۰.۰۸۴ در رتبه ششم اولویت‌بندی مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی قرار گرفته‌اند. همچنین نرخ سازگاری ۰.۰۰۷ در محدوده قابل قبولی قرار دارد. با توجه به بررسی‌های به عمل آمده از تحلیل ساختاری تفسیری و تحلیل مجدد یافته‌های پژوهش از ۶ بعد اصلی شناخته شده در زمینه مؤلفه‌های خصوصی‌سازی در مدلی با سه سطح به عنوان الگوی مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی معرفی می‌شود. بر این اساس عوامل سیاسی در بالاترین سطح و عوامل اقتصادی، معیارهای مالی و حسابداری و ارتقای بخش خصوصی در سطح دوم و عملکرد دولت و ابعاد فرهنگی و عمومی در رتبه سوم سطح الگوی مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی قرار گرفتند، دلیل این تفاوت به نسبت تحلیل سلسله‌مراتبی را می‌توان در آن جستجو کرد که مدل تحلیل ساختاری تفسیری به

دنبال الگوی بهینه یک موضوع است و تحلیل سلسله مراتبی به دنبال تعیین اولویت هر یک از معیارها است. این نتایج پتانسیل تأثیرگذاری بر تصمیم‌گیری‌ها در بخش خصوصی را دارد و برای نجات بخش خصوصی از ناکارآمدی، اولویت‌بندی مؤلفه‌های مالی و غیرمالی خصوصی‌سازی می‌تواند منجر به تغییر در شیوه‌های تصمیم‌گیری فعلی مدیران برای بخش خصوصی‌سازی شود. پژوهش‌های پیشین انجام شده در رابطه با خصوصی‌سازی در ایران بیشتر به ارزیابی آثار خصوصی‌سازی پرداخته‌اند و تاکنون در پژوهشی به بررسی معیارهای مالی و غیرمالی تأثیرگذار بر خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی پرداخته نشده است، ولی می‌توان گفت نتایج حاصل از این پژوهش با تحقیقات پیشین انجام شده زیر مطابقت دارد:

۱. نتایج حاصل از پژوهش رstem خانی و همکاران (۱۳۹۹) نشان داد که اهداف خصوصی‌سازی در شرکت‌های مورد بررسی تأمین نشده است و بخش‌های مختلفی از فرایند خصوصی‌سازی شامل آزادسازی، مقررات زدایی، بهبود فضای کسب و کار در ایران همچنان مغفول مانده است. در پژوهش حاضر نیز به دنبال شناسایی معیارها و عوامل مالی و غیرمالی مغفول مانده در ایران بودیم که نتایج نشان داد بیشترین معیارهای مغفول مانده در راستای خصوصی‌سازی در ایران، معیارهای سیاسی می‌باشند.
۲. در نتایج حاصل از پژوهش‌های جندقی اردکانی و همکاران (۱۴۰۲)، لارابی و همکاران (۱۴۰۰)، موسویان و همکاران (۱۴۰۰)، جامی و همکاران (۱۳۹۸)، نشان داده شد که خصوصی‌سازی بر ابعاد مالی شرکت‌ها قبل و بعد از خصوصی‌سازی تأثیرگذار است که نتایج حاصل از پژوهش حاضر نیز نشان داد که عوامل اقتصادی، عوامل مالی و حسابداری بعد از عوامل سیاسی بیشترین تأثیر را در موفقیت یا شکست برنامه خصوصی‌سازی در ایران را دارند.

جدول ۱۲. مدل نهایی مؤلفه‌های خصوصی‌سازی با تأکید بر عوامل مالی و غیرمالی

منبع: یافته‌های پژوهش

۶. توصیه‌ها و پیشنهادها جهت پژوهش‌های آتی

نتایج پژوهش نشان داد که معیارها و عوامل سیاسی در اولویت اول معیارهای خصوصی‌سازی شرکت‌های دولتی قرار گرفته است که نیازمند توجه بیشتر کارشناسان و پژوهشگران در پژوهش‌های آتی است. با توجه به نتایج پژوهش و همچنین معیارها و عوامل سیاسی تعیین شده توسط خبرگان و صاحب نظران سازمان خصوصی‌سازی پیشنهادهای زیر برای پژوهش‌های آتی عنوان می‌گردد:

- در کشورهای با سطوح بالای فساد، خصوصی‌سازی ممکن است به نفع گروههای خاص تمام شود. این امر می‌تواند به شکست این برنامه‌ها منجر شود. از این رو توصیه می‌شود در پژوهش‌های آتی میزان نفوذ اشخاص یا جناح‌ها در برنامه‌ریزی خصوصی‌سازی بررسی شود و تأثیر آن در خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی مورد بررسی قرار گیرد.
- اگر دولت‌ها به طور واقعی متعهد به خصوصی‌سازی باشند و آن را به عنوان یک اولویت استراتژیک بینند، احتمال موقتی برنامه‌های خصوصی‌سازی افزایش می‌یابد در کشورهای با دولت‌های ضعیف یا دچار چالش‌های سیاسی، این اراده ممکن است وجود نداشته باشد از

این رو توصیه می‌شود در پژوهش‌های آتی ثبات سیاسی دولت و تأثیر آن بر خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی بررسی شوند.

۳. تحریم‌ها معمولاً مانع از دسترسی بنگاه‌های دولتی و خصوصی به بازارهای جهانی می‌شوند. این وضعیت می‌تواند توانایی این بنگاه‌ها برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی و صادرات محصولاتشان را تحت تأثیر قرار دهد. در نتیجه این امر می‌تواند روند خصوصی‌سازی را کند سازد، زیرا بنگاه‌ها به دلیل نبود منابع و بازارهای جدید قادر به توسعه و رشد نیستند از این رو توصیه می‌شود در پژوهش‌های آتی تأثیر تحریم‌های بین‌الملل و همچنین توانایی ظرفیت‌های داخلی در برابر این تحریم‌ها و تأثیر آن بر خصوصی‌سازی بررسی شود.

۴. تأمین نیازهای عمومی مردم در فرایند خصوصی‌سازی بنگاه‌های دولتی یکی از جنبه‌های حیاتی و مهم است که می‌تواند تأثیر زیادی بر موفقیت این برنامه‌ها داشته باشد از این رو توصیه می‌شود در پژوهش‌های آتی همسویی حمایتی برنامه‌ریزی خصوصی‌سازی و تأمین نیازهای عمومی مردم مورد بررسی قرار گیرد.

منابع

- آل نوری فروشانی، ه. (۱۴۰۱). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر تأمین مالی کسب و کارهای اجتماعی از طریق صنعت بانکداری، پنجمین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، حسابداری، بانکداری و اقتصاد ایران، مشهد.
- بنایی قدیم، ر. (۱۴۰۲). عوامل مالی و غیرمالی مؤثر بر سلامت مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، اولین کنفرانس ملی ارتقای سلامت و چالش‌های حقوقی و پژوهشی فراروی آن، مراغه.
- جنده‌ی اردکانی، ف؛ عبدالرحیمیان، م. (۱۴۰۲). بررسی عوامل مالی و غیرمالی مؤثر بر تصمیم‌گیری‌های سرمایه‌گذاران بورس اوراق بهادار، پنجمین کنفرانس ملی و دومین کنفرانس بین‌المللی الگوهای نوین مدیریت کسب و کار در شرایط ناپایدار، تهران.
- rstگار، ا؛ اسکندر پور، ب. (۱۴۰۱). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر صورت‌های مالی متناسب با بازاریابی کارآفرینانه شرکت‌ها، ماهنامه جامعه شناسی سیاسی ایران، ۵(۶)، ۵۰۴-۵۳۴.
- رستم خانی، ح؛ حسنلو، ح. (۱۳۹۹). بررسی و برآورد تأثیر خصوصی‌سازی بر عملکرد مالی شرکت‌های دولتی، دومین کنفرانس ملی حسابداری، مدیریت مالی و سرمایه‌گذاری، گرگان.
- زارء نژاد، م؛ داودی، ا. (۱۳۹۲). تأثیر فرآیند خصوصی‌سازی بر شاخص‌های بهره‌وری و عملکرد مالی شرکت‌های واگذار شده، دومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت، کارآفرینی و توسعه اقتصادی، قم.
- سلیمانی بنماران، م. (۱۴۰۱). عوامل مؤثر بر سرمایه‌گذاری در بازارهای مالی با رویکرد سودآوری، هشتمین کنفرانس ملی مهندسی عمران، معماری و شهر هوشمند، تهران.
- فروغی مازندرانی، ن؛ شاهوردیانی، ش. (۱۴۰۲). تعیین عوامل ناکارآمدی مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، نهمین کنفرانس بین‌المللی چشم‌اندازهای نوین در مدیریت، حسابداری و کارآفرینی، تهران.

فیاض، م؛ ابراهیمی، ب. (۱۳۹۶). بررسی تأثیر خصوصی‌سازی بر عملکرد مالی و رشد و یادگیری کارکنان مطالعه موردنی: نیروگاه شهید منظری اصفهان، دومین کنفرانس ملی مدیریت راهبردی خدمات، ۱۳۹۶، نجف‌آباد.

لارابی، ن؛ عین‌آبادی، ج. (۱۴۰۱). بررسی نقش خصوصی‌سازی در عملکرد شرکت‌های پذیرفته شده در بازار بورس اوراق بهادار تهران با استفاده از تجزیه و تحلیل صورت‌های مالی (کارخانه سیمان خوزستان)، هشتمین کنفرانس بین‌المللی علوم مدیریت و حسابداری، تهران. مالکی، س. (۱۴۰۱). بررسی ارتباط کیفیت سود و خصوصی‌سازی شرکت، هفتمین همایش بین‌المللی مدیریت، حسابداری، اقتصاد و علوم اجتماعی، همدان.

موسویان، ح؛ فروزنده، ج. (۱۴۰۰). ارزیابی آثار خصوصی‌سازی بر عملکرد مالی و سودآوری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، اولین کنفرانس بین‌المللی جهش علوم مدیریت، اقتصاد و حسابداری، ساری.

مهری زاده رستم، م؛ دهقان، ح؛ محبوبی فرد، م؛ بورنگی، م. (۱۴۰۰). بررسی مفاهیم و نظریه‌های خصوصی‌سازی و موفقیت‌های جهانی، فصلنامه علمی نگرش‌های نوین بازرگانی، ۵(۳)، ۱۴۰-۱۵۵.

مهری، ع؛ عزیزیان کهن، ن؛ محمدی انگوت، ا. (۱۴۰۲). تأثیر خصوصی‌سازی و تبلیغات بر درآمدزایی باشگاه‌های ورزشی شهرستان اردبیل، اولین همایش ملی علوم ورزشی با رویکرد ورزش‌های همگانی، اردبیل.

Barut, A., Citil, M., Ahmed, Z., Sinha, A., & Abbas, S. (2023). How do economic and financial factors influence green logistics? A comparative analysis of E7 and G7 nations. *Environmental Science and Pollution Research*, 30(1), 1011-1022.

Cheteni, P., Shindika, A., Umejesi, I. (2024). Privatization of public enterprises in the emerging market: Problems and prospects. *Journal of Governance and Regulation*, 13(2), 172-180.

Kaiser, J., Haase, D., & Krueger, T. (2023). Collective payments for ecosystem services: a counterpart of commodification and privatization trends in nature conservation?. *Ecology and Society*, 28(1).

Liahmad, K. R., Utami, Y. P., & Sitompul, S. (2021). *Financial factors and non-financial to financial distress insurance companies that are listed on the Indonesia Stock Exchange*. Budapest International Research and Critics Institute (BIRCI-Journal): *Humanities and Social Sciences*, 4(1), 1305-1312.

- Nuti, D. M. (2023). *Mass privatization: costs and benefits of instant capitalism*. In Collected Works of Domenico Mario Nuti, Volume I: Socialist Economic Systems and Transition (pp. 441-473). Cham: Springer International Publishing.
- Radić, M., Ravasi, D., & Munir, K. (2021). *Privatization: Implications of a shift from state to private ownership*. *Journal of Management*, 47(6), 1596-1629.
- Starr, P. (2019). The new life of the liberal state: Privatization and the restructuring of state-society relations. In The political economy of public sector reform and privatization (pp. 22-54). Routledge.
- Trieb, T. P., & Pollitt, M. G. (2019). Objectives and incentives: evidence from the privatization of Great Britain's power plants. *International Journal of Industrial Organization*, 65, 1-29.

فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی